

VOJAŠKA TERMINOLOGIJA

Tina Pečovnik

V prispevku je povzet zgodovinski razvoj vojaškega strokovnega jezika, s čimer so prikazane posebnosti nastajanja, ki so bistveno vplivale na njegov poznejši razvoj, ter neprestana odvisnost od sočasne družbeno-politične ureditve in stopnje vojaške organizacije. Predstavljeni so nekateri aktualni vojaški slovarji in njihove prednosti ter pomanjkljivosti. Na koncu so opisani še sedanje stanje, problematika sprejemanja in standardiziranja slovenskega vojaškega izrazja ter vizija njegovega statusa in razvoja v prihodnosti.

Ključne besede: *vojaški strokovni jezik, zgodovinski pregled razvoja, vojaški terminološki slovarji, sodobni položaj vojaškega strokovnega jezika.*

1 Uvod

Slovenski vojaški strokovni jezik je bil in je bistveno odvisen od družbeno-politične ureditve ter stopnje vojaške organizacije. V preteklosti sta ga zaznamovala podrejenost drugim političnim sistemom in posledično zanemarjanje ali celo prepovedovanje uporabe slovenskega jezika v vojski. Šele po osamosvojitvi je v polnosti zaživel in se začel razvijati, po priključitvi Natu pa mora izpolniti in uresničiti visoke jezikovne zahteve.

Slovenski narod se je od nekdaj potrjeval s svojim jezikom. V jeziku je našel svoj smisel in možnost obstoja. Anton Grizold je v Predgovoru za *Vojaški slovar* (2002: 5) zapisal:

»Slovenci smo eden od redkih narodov, ki svoje pesnike in literate časti kot nacionalne heroje, saj, denimo, sredi naše prestolnice v nasprotju z mnogimi drugimi prestolnicami stoji kip našega največjega poeta, ne pa zavojevalca ali vojskovodje.«

Zdi se, da smo se bolj kot z orožjem za svoj obstoj borili z ohranjanjem in razvijanjem jezika. In drugega nam, kot majhnemu narodu, tudi ni preostalo. Ves čas smo ohranjali in razvijali jezik, krepili narodnostno identiteto, kulturo, običaje, se upirali asimilacijskim mrežam in konec 20. stoletja zablesteli v svoji samostojnosti. Takrat se je začela slovenščina prvič resnično uporabljati kot uradni jezik in se srečala z novimi jezikovnimi potrebami.

2 Pregled razvoja slovenskega vojaškega strokovnega jezika do osamosvojitve

Slovenski vojaški jezik je povezan z nastankom slovenske vojaške tradicije in je neprestano odvisen od družbeno-političnega položaja Slovencev. Slovenska vojaška tradicija sega vse do

Karantanije, prve slovenske države, ki je nastala v 7. stoletju, vendar prve sledove nadnarečne kultivirane slovenščine zasledimo šele v besedilih srednjeveškega pismenstva okrog leta 1000. Tudi o medsebojnem sporazumevalnem vojaškem jeziku naših prednikov v boju proti npr. križarjem ali Turkom je malo znanega, saj je slovenski knjižni jezik zapisal šele Primož Trubar sredi 16. stoletja in s tem omogočil njegov razvoj ter funkcijsko zvrstnost.

2.1 Obdobje do leta 1872

V delu Toma Korošca *Slovenski vojaški jezik* (1998: 3–160) sta natančneje povzeta preteklost in razvoj slovenskega vojaškega jezika. Že konec 18. stoletja, ob začetku izhajanja Vodnikovih Ljubljanskih novic, so se pojavili prvi zapisi slovenskega vojaškega jezika. V poročevalskih besedilih je mogoče najti več vojaških izrazov, ki so se nanašali na tedanjo stopnjo vojaške organizacije, na čine, enote ter na taktiko in orožje, ki so ga uporabljali. Kadar je bil Vodnik v dvomih, je navajal še tuje, nemške ustreznice (npr. verstna barka – linienschiff) ali pa je tujim dodal domače (npr. admiral – morski vojvod), ustvaril je precej novotvorjenk, kalkov, popačenk iz nemščine in polterminov. Andreja Legan Ravnika v članku *Pomenske lastnosti upravno-politične in vojaške terminologije* (1997: 481) ugotavlja, da se je Vodnik sicer zavedal, da sopomenskost ni optimalna lastnost strokovnega jezika, vendar pa so njegovi termini povzeti po publicističnih besedilih, v katerih zaradi širšega naslovnika razlage terminov s sopomenkami in definicijami niso bile nič nenavadnega. Pomembneje je, da je Vodnik ustvaril temelje upravno-političnega in vojaškega strokovnega jezika, iz katerega je izhajal poznejši razvoj.

Prvo znano samostojno besedilo z vojaško vsebino je knjižica *Vojskine sklepi za cesarsko kraljevo armado* iz leta 1814. Gre za pravilnik s členi, ki opisuje vsa vojaška kazniva dejanja in kazni zanje. Na teh zapisih je temeljilo redko slovensko vojaško izrazje iz prve polovice 19. stoletja, ki je izhajalo zlasti v Bleiweisovih Novicah in v Levstikovem časniku *Naprej*, 1863. Levstik je poleg slovenskih navajal še nemške ustreznice. Zajemal je iz Cigaletovega slovarja, vendar kot pravi Korošec: »... največ tvoril sam, a ne zmeraj posrečeno.« (prav tam: 4) Levstikove strokovne izraze je povzel Kleinmayr v svoji izdaji Janežičevega slovensko-nemškega slovarja iz leta 1851, pomembno pa je k razvoju jezika prispevala Komisija za slovensko pravno besedje, v katerem so delno zajeti tudi vojaški izrazi.

2.2 Komelovo obdobje 1872–1919

Nova državna ureditev v Avstro-Ogrski je z oktroirano ustavo leta 1849 omogočila boljše razmere za razvoj manjšinskih jezikov. Jeziki v državi so postali enakopravni, kar je pomenilo tudi boljše možnosti za razvoj slovenščine znotraj cesarske vojske. Terminološke komisije, ki so delovale pri prevajanju državnega zakonika, teoretična terminološka premišljanja o slovenščini (razvijali so jih predvsem Miklošič, Levstik, Janežič) in splošno politično vzdušje, usmerjeno h krepitvi narodne zavednosti, so ustvarili primerno podlago, na kateri je utemeljitelj Andrej Komel razvijal vojaški strokovni jezik. Napisal je 19 knjig in predstavil vojaško izrazje predvsem za področje pehote. Komel izrazov ni zbral v slovarju, temveč jih je izdajal v posamičnih knjigah, ki so vsebovale nemško-slovenski ali slovensko-nemški slovar, besedilo in prilogo.

Poglavitni razlog, da se je Komel odločil zapisati vojaško strokovno izrazje, navaja Janez J. Švajncer v delu *Vojna in vojaška zgodovina Slovencev* (1992: 97–98). Ugotavlja, da se je Komel odločil za normiranje izrazja zaradi svojih vojaških izkušenj. Ko je bil premeščen k 7. koroškemu pehotnemu polku, je spoznal, da oficirji ne morejo delati z vojaki, ker ne znajo slovensko. Polki so bili namreč nacionalno organizirani, kar pomeni, da so jih sestavljali samo vojaki z določenega območja. Tako so bili nekateri polki popolnoma slovenski, slovenščina pa tudi uradno drugi polkovni jezik. Nemščina je sicer bila edini poveljevalni jezik, vendar je veliko Slovencev znalo nemško tako slabo, da so podoficirji razlagali vojakom povelja v slovenščini. Zato je Komel prevedel nemške vojaške knjige in pravilnike, oficirje in kadete pa učil slovensko ter tako prvi pregledno zapisal vojaško strokovno izrazje.

2.3 Obdobje med obema vojnama 1919–1940

Po letu 1918 se je razvoj vojaškega izrazoslovja za dlje časa ustavil. Iz enot razpadle avstro-ogrskе armade so nastale leta 1918 Maistrove enote in prva slovenska vojska v sodobni zgodovini Slovencev. Sporazumevalni in poveljevalni jezik v teh enotah je bil slovenski. Z razpadom Avstro-Ogrske se je ukinila tudi potreba po razvijanju manjšinskih jezikov in posledično skrb za slovensko vojaško izrazje. Slovensko vojsko je nadomestila jugoslovanska, z novimi generacijami pa je do takrat prevladujočo vojaško nemščino zamenjala srbohrvaščina¹. Iz obdobja med leti 1919 in 1941 ni znano nobeno

¹ Po wikipediji (<http://sl.wikipedia.org/wiki/Srbohrvaščina>) je bila srbohrvaščina uradni jezik v nekdanji SFRJ poleg slovenščine in makedonščine. V obdobju jugoslovanske države se je uporabljala kot krovni termin za osrednji južnoslovanski jezikovni sistem, vključujoč naroda Hrvatov in Srbov, pozneje pa tudi Bošnjakov in Črnogorcev.

vojaškostrokovno delo v slovenščini, dejavna je bila le slovenska publicistika, ki je poročala o vojaških spopadih iz različnih delov sveta.

2.4 Obdobje NOB 1941–1945

V letih okupacije od 1941 do 1945 je nastala ilegalna slovenska partizanska vojska. Smolej v *Zgodovini slovenskega slovstva* (1971: 74–79) navaja, da je bil sporazumevalni jezik v slovenskih partizanskih enotah ves čas slovenščina. Partizani so bili pretežno mladi ljudje, ki so srbohrvaščino sicer poznali zaradi služenja vojaškega roka, najmlajšim pa je bila celo tuja. Na začetku se je sicer poveljevalo v srbohrvaščini zaradi praktičnih razlogov (oddelek je včasih vodil podčastnik ali častnik iz nekdanje jugoslovanske vojske), vendar je vse drugo (jezik med vojaškimi operacijami, v dopisovanju, v vojaški upravi, med vojaki in poveljniki, pouk teorije in prakse itd.) potekalo v slovenščini. Sčasoma, do leta 1945, se je v partizanskih enotah uveljavila slovenščina tudi pri poveljevanju, vendar ne za dolgo. Z razpustitvijo slovenskih vojaških enot oz. vključitvijo v Jugoslovansko armado se je razvoj slovenskega vojaškega jezika spet ustavil.

2.5 Avnojska Jugoslavija 1945–1991

V Federativni republiki Jugoslaviji so slovenski vojaški obvezniki vojaško stroko spoznavali v nematernem jeziku ter služili vojaški rok v neslovenskem okolju. V armadi je postala srbohrvaščina edini poveljevalni jezik. Obdobje ponovnega zastoja v razvoju vojaškega strokovnega jezika je trajalo dve desetletji. Do obrata je prišlo sredi šestdesetih let 20. stoletja z ustanovitvijo revije *Naša obramba*. Njen namen je bil izdajati kakovostne članke v slovenščini. Pri tem se je soočila z neobvladovanjem in nerazvitostjo vojaškega jezika ter nauskklajenostjo, ki jo je delno povzročil tudi razmah publicistike z neenotnim ustvarjanjem vojaškega strokovnega jezika, saj so pisci in prevajalci delali brez potrebnih priročnikov in slovarjev, poleg tega se je začel uveljavljati jezik, ki je zgolj pisal o vojski, ni pa nastajal znotraj enot. Izhajati so začela različna vojaška besedila, spomini na partizanska leta, prevodi iz tuje vojaške spominske literature in kritike nekaterih jezikoslovcev, ki so se zavzemali za obstoj slovenščine. Med njimi je bil npr. Velemir Gjurin, ki je v esejih, zbranih v delu *Slovenščina zdaj* (1991), neprestano kritiziral jezikovnopolitični položaj slovenščine. Odzival se je na jugoslovanske jezikovnopolitične napake, med katerimi so bile hoteno oz. dopuščano forsiranje srbohrvaščine kot predstavnškega jezika Jugoslavije, uvedba ukaza o napisih imen na slovenskih vojašnicah v srbohrvaščini, jezikovni rasizem jugoslovanskih bankovcev itd. (prav tam: 18–48).

2.5.1 Vojaški slovar, 1977

V 60. letih 20. stoletja je postala očitna potreba po načrtnem zbiranju, urejanju in usklajevanju slovenske vojaške terminologije ter dopolnjevanju manjkajočih poimenovanj na različnih vojaških področjih. Uredništvo revije Naša obramba je vzpodbudilo izdelavo slovenskega vojaškega slovarja, ki se je začel pripravljati leta 1969. Zbiranje je potekalo kolektivno, sodelujoči so izpisovali iz revij, časopisov, poljudnoznanstvenih del, šolskih in strokovnih knjig ter priročnikov, Vojne enciklopedije ter upoštevali predloge posameznikov.

Strokovnjaki so zaradi pomanjkanja slovenskih poimenovanj ustvarili veliko novotvorjenk, uvedli pa so tudi nekatere sodobne prvine, npr. ženska imena delujočih oseb, kratice in kot dodatek povelja. Avtorji navajajo, da je slovar bolj kot normativen le predlog za kodifikacijo. S tem je utemeljeno tudi kršenje teoretičnega načela, naj terminološki slovar ne prinaša sinonimov. Primer geselskega članka:

brzostrélka –e ž |*automat*| **b**) mehanizem -e; ogenj iz -e, rafal iz -e, nasaditev noža na -o, okvir za -o, streljanje z -o **c**) naperiti -o, polniti -o □ držati -o, očistiti -o, razstaviti -o; b. izstrelil dvesto nabojev na minuto Δ nož na brzostrelko (gl. Povelja)

Eno- ali večdelna slovarska gesla so razvrščena po abecedi in imajo standardne pravorečne ter pravopisne podatke. Izgovor, ki je drugačen kot pisava, je naveden v oglatih oklepajih. Temu sledijo med dvema pokončnima črticama srbohrvaški ekvivalenti. Če je ekvivalentov več, so razvrščeni glede na to, kateri ustreza večjemu številu slovenskih. V ilustrativnem gradivu geselske besede so kolokacije, in sicer pri samostalniških geselskih besedah pod črko **a**) pridevniške zveze, pod **b**) samostalniške zveze in pod **c**) glagolske zveze. Posebno ilustrativno gradivo je zbrano v dodatnih geselskih oddelkih: frazeološke zveze in lastna imena za znakom □, povelja in reki za znakom Δ. Gesla, ki ne spadajo v sodobno vojaško terminologijo, imajo ustrezne kvalifikatorje ali normativna opozorila.

Kritik o slovarju ni bilo veliko, kar je povezano s tedanjo politično situacijo. Kljub temu jih je nekaj izdal Gjurin (prav tam: 157–168), upoštevali pa so jih avtorji prenovljene in dopolnjene izdaje Vojaškega slovarja, ki je izšel leta 2002. Gjurin je npr. izpostavil problematiko zvrstnosti (neločevanje med žargonizmi oz. prvotno srbohrvaškimi termini in slengizmi) in nepopolno opredeljevanje ter posledično izločanje žargonizmov. Ugotavlja, da pri več izrazih

(predvsem za orožje), ki so bili izločeni, sploh ne gre za posredovanje srbohrvaščine, saj so bili uslovarjeni že v Slovenskem pravopisu ali v Slovarju slovenskega knjižnega jezika.

2.5.2 Uporedni rečnik vojnih pojmov, 1982

Leta 1982 je izšel primerjalni slovar vojaških pojmov v jezikih narodov in narodnosti takratne Jugoslavije. Sestavljen je iz osnovnega dela z registri ter iz dela s povelji. Osnovni del ima 15.000 pojmov, srbohrvaški iztočnici sledijo makedonske, slovenske, albanske ter madžarske ustreznice brez definicij. Primer geselskega članka:

	<i>srpskohrvatski</i>	<i>makedonski</i>	<i>slovenački</i>	<i>albanski</i>	<i>mađarski</i>
462	mina	мина	mina	minë	akna

Navedeni so tudi sezname teh pojmov v abecednem redu vseh jezikov, v posebnem poglavju pa je zbranih približno 1500 povelj v vseh jezikih.

Kot piše v Uvodu (1982: 11), je slovar nastal zaradi želje, da se v oboroženih silah zagotovi enakopravnost vseh jezikov in pisav ter zaradi potreb pri prevajanju literature (predvsem iz srbohrvaščine). Kljub konstruktivnim namenom jezikoslovcev pa je do konca osemdesetih let prevladala zaostrena politična kriza znotraj Jugoslavije, ki je negativno vplivala na idejo enakovrednega razvoja vseh narodnostnih jezikov. Povzročila je prevlado srbohrvaškega jezika in zasenčila dosežke ter trud jezikoslovcev.

3 Slovenski vojaški strokovni jezik po osamosvojitvi

Slovenščina je dobila resnično vlogo vsakdanjega sporazumevalnega jezika v vojski šele po letu 1991. Takrat so se pojavile nove potrebe po razvoju vojaškega strokovnega jezika, ki vključujejo slovarje z bogatejšo izbiro gesel in natančnejšo razlago pojmov. Naenkrat je bilo treba npr. ubesediti nove vrste orožja, ki ga je v oborožitev sprejela Teritorialna obramba nove slovenske države. Pisci vojaških besedil so zaradi okrnjenega besednega zaklada slovenskega vojaškega jezika začeli odstranjevati srbohrvaške besede, predvsem tiste, ki so simbolizirale neenakopraven položaj slovenščine, in ustvarjati novotvorjenke ali pa uvajati arhaizme. Z novimi generacijami pripadnikov Slovenske vojske, ki so se in se šolajo tudi na anglo-ameriškem prostoru, pa so se začeli čutiti vplivi angleščine.

3.1 Začasni angleško-slovenski vojaški priročni slovar, 1996, in Slovensko-angleški vojaški priročni slovar, 1999

Slovenski vojaški jezik je bil do osamosvojitve pod velikim vplivom srbohrvaškega jezika, po osamosvojitvi pa so se začeli čutiti vplivi angleščine. S poglobljanjem vojaškega strokovnega znanja so se potrebe po prevodih tujih, predvsem angleških izrazov, zelo povečale. Skladno s težnjami po izpopolnjevanju in nadgrajevanju slovenskega vojaškega izrazja je leta 1996 izšel *Začasni angleško-slovenski vojaški priročni slovar, 1999* pa *Slovensko-angleški vojaški priročni slovar*. Temeljno gradivo za pripravo slovarja so bile nekatere publikacije, in sicer: angleško-srbohrvaški vojaški slovar, navodila in pravila ameriške vojske ter Natovi doktrinarni dokumenti in terminološki slovarji. Angleško-slovenski slovar vsebuje prevode angleških besed in besednih zvez, nekatere postrojivne ukaze ter v drugem delu slovarja prevod najpogostejših uradnih kratic in okrajšav. Primer geselskega članka:

dugout *pokrit strelski jarek; zaklonišče*

Če ima geselska beseda več pomenov, so ti ločeni s podpičjem, kadar pa slovenski izraz ne obstaja, je izraz razložen opisno. Če se za nek izraz uporablja kratica ali okrajšava, je ta navedena v oklepaju. Slovarja ne vsebujeta pravorečnih ali pravopisnih podatkov. Pogosto se pojavijo tudi besede oz. besedne zveze, ki niso tipični vojaški strokovni termini, temveč spadajo v splošno besedje, česar se avtorja tudi zavedata, saj v Predgovoru še posebej poudarjata, da sta slovarja namenjena uporabi in neprestanemu dopolnjevanju. Kljub njuni želji se pozneje nista nadgrajevala, prav tako nista bila vključena v Vojaški slovar, Predelano in dopolnjeno izdajo.

3.2 Vojaški slovar, Predelana in dopolnjena izdaja, 2002

Vojaški slovar (2002) je zanesljivejša in izčrpnjša izdaja vojaškega slovarja iz leta 1977. V Uvodu k Vojaškemu slovarju (7–20) je zapisano, da je slovar nastal na pobudo Ministrstva za obrambo, ki je sicer najprej načrtovalo izdelavo velikega štirijezičnega vojaškega slovarja s slovensko abecedo in angleškimi, nemškimi ter srbohrvaškimi ustreznicami, vendar je moral uredniški odbor, pod vodstvom T. Korošca, najprej upoštevati zahtevo takratnega ministra J. Janše in pripraviti predelano ter dopolnjeno izdajo slovarja iz leta 1977.

Slovar se je povečal na 8134 geselskih besed in 20.271 besednih zvez ter je prav tako kot prejšnji normativen. Primer geselskega članka:

kontrólen -lna -o [kontrolni] **a)** -i ukaz, -i orientir **b)** -a mina, -a postaja, cestna -a postaja, -a služba, kontrolno-zaščitna služba, -a steza, notranja -a steza, zunanja -a steza, -a točka **c)** -o aerofotoizvidovanje, -o streljanje

□ *zgod.* -i stolp

Za poudarjeno iztočnico so temeljni pravopisni podatki. Sledijo med dvema pokončnima črticama srbohrvaške ustreznice. Če je geselska beseda npr. pridevnik, so pod črko **a)** zveze pridevnika s samostalniki moškega spola, razporejene po abecednem redu samostalnikov, pod **b)** zveze s samostalniki ženskega spola in pod **c)** srednjega spola. Obsežnejši geselski članki imajo tridelno strukturo: v prvem delu so aktualne zveze, v oddelku z dvosmernima puščicama so sicer ustrezni, a neaktualni izrazi, v gnezdu, zaznamovanem s kvadratom, pa so historizmi in drugo gradivo. Ponekod usmerja puščica (→) od slabše rabe k boljši ali normira pravilno rabo. V primerjavi s prejšnjim slovarjem so izločeni nepotrebne zveze, nenatančne oblike, slovnični spodrsaljaji in strokovno neustrezni izrazi. Nekateri izrazi so premeščeni v posebni geselski oddelek, v katerem so historizmi in arhaizmi, zaznamovani z okrajšavo *zgod.*

Gjurin (2001) pohvali, da so v novem slovarju uvedene nekatere terminološke izboljšave v normiranju sopomenk glede na prejšnjega, poudari pa, da bi se bilo treba bolj osredotočiti na razmerje med domačimi in t. i. mednarodnimi izrazi. Meni, da je slednjih preveč in da niso usmerjeni k prvim, prvih pa je premalo uslovarjenih. Opozarja tudi na sodoben trend velikega uvoza anglicizmov v slovenski jezik in na pomembnost ohranjanja ter razvijanja slovenskega jezika. V zvezi s tem kritizira Bernard Nežmah v razpravi Novi Vojaški slovar (<http://www.mladina.si/tehdnik/200234/clanek/slovar>) temeljno odločitev za tvorbo slovensko-srbohrvaškega slovarja med priključevanjem Natu, ko bi mogoče bila primernejša npr. angleško-slovenski in slovensko-angleški slovar ali celo večjezične paralele. Kljub vsem pomislekom in pripombam je slovar rešil marsikatero jezikovno zagato in pomaga vsem pri normiranju in ponotranjanju vojaškega strokovnega izrazja.

3.3 Slovensko-nemški slovar, 2005

Leta 2005 sta izšla dva zvezka dvojezičnega Slovensko-nemškega slovarja: Pehota in Vojaško pravo in Notranja služba. Avtorji so strokovnjaki z Deželne obrambne akademije na Dunaju oziroma Jezikovnega inštituta Avstrijske zvezne vojske, Šole za tuje jezike pri Slovenski vojski in nekateri drugi. Z računalniško podprto metodo so zajeli temeljno literaturo s

področja vojaškega prava, notranje službe in pehote ter ustvarili 3.400 gesel s 36.000 kolokacijami. Primer geselskega članka:

brigadir, *ja*, m., sam.; **Brigadier**, *-s*, m.; 1 čin ~ja Brigadiersdienstgrad; 2 upokojeni ~ Brigadier im Ruhestand; 3 povišati ~ja den Brigadier Befördern;

Iztočnici sledijo sklanjatveni oz. spregatveni vzorec in slovnični kvalifikatorji ter prevod. S številkami (1, 2, 3 ...) so označene kolokacije in njeni ekvivalenti, s črkami (a), b), c) ...) pa mogoči ekvivalenti geselske besede. Ponekod so za puščico (↑) navedeni še sinonimi ali vidski pari. Avtorji z delom nadaljujejo, dokler ne bodo obdelana vsa najpomembnejša vojaška tematska področja. Takrat bodo združena izšla v *Splošnem vojaškem slovarju*. V slovar so poleg vojaških strokovnih izrazov vključeni tudi splošnejši, ki jih bo pred končno izdajo treba še pregledati in nepotrebne izločiti.

4 Jezikovna situacija po priključitvi Natu

Z vstopom v Nato leta 2004 se je med drugim zelo spremenila tudi vojaška jezikovna situacija. V Slovenski vojski je s širjenjem in poglobljanjem strokovnega znanja, uvajanjem novega orožja in prilagajanjem drugim Natovim vojaškim standardom posledično prišlo do prevajanja, uvajanja in prevzemanja ali tvorjenja novih strokovnih besed, ki v slovenskem jeziku še ne obstajajo, prav tako pa jih ni tudi v vojaških ali drugih slovarjih, ki so na voljo. Vplivi, predvsem angleščine, so se začeli čutiti na vseh jezikovnih področjih (v besedoslovju, oblikoslovju, besedotvorju ter skladnji). Zaradi velike količine prevajanja Natovih, predvsem angleških besedil in dokumentov², ter tvorjenja lastnih publikacij je postala vse bolj težavna terminološka neusklajenost znotraj vojaške stroke.

4.1 Natov STANAG 3680 in Angleško-slovenski vojaški terminološki slovar, 2006

Za uspešen sočasni razvoj vojaškega strokovnega jezika, terminološko usklajenost ter prilagoditev Natovim standardom je bilo treba v slovenski jezik najprej uvesti Natov STANAG³ 3680 in prevesti AAP-6 (angl. Glossary of Terms and Definitions), prvi in

² Natova uradna jezika sta sicer angleščina in francoščina, čutiti pa je predvsem jezikovne vplive z anglo-ameriškega jezikovnega prostora.

³ Povzeto po wikipediji (<http://en.wikipedia.org/wiki/STANAG>) pomeni kratica STANAG – Standardization Agreement – Natov standardizacijski dogovor, ki obsega procese, postopke, poimenovanje in uveljavljanje vsakdanjih vojaških ali tehničnih postopkov in opreme med članicami zavezništva. Vsaka Natova država odobri STANAG in ga začne uporabljati. STANAG-e objavi v angleščini in francoščini Natova standardizacijska agencija v Bruslju.

temeljni glosar Natovih terminov in definicij v angleščini in francoščini, ki se sproti dopolnjuje in posodablja, ter nekatere druge vire. AAP-6 so prevedli in pripravili jezikoslovci na Šoli za tuje jezike ter ga 2003 izdali za interno uporabo Slovenske vojske, 2006 pa je izšla pregledana in posodobljena različica.

Natov glosar se vsako leto obnavlja, dopolnjuje in spreminja, njegov temeljni namen pa je, kot je zapisano v uvodu glosarja *Nato Glossary of Terms and Definitions (English and French)*⁴, standardizirati: splošnejšo terminologijo s specifičnim vojaškim pomenom, ožjo strokovno terminologijo, ki jo morajo poznati Natove članice, ter termine, ki niso opredeljeni v referenčnih slovarjih. Primer geselskega članka:

acoustic mine / mine acoustique

A mine with an acoustic circuit which responds to the acoustic field of a ship or sweep.

Related term: mine1.

01 Aug 1976

Vsakemu angleškemu terminu v glosarju sledi za poševnico francoski ekvivalent, v naslednji vrstici pa so morebitna kratica, definicija, različna opozorila, primeri, napotitve k drugim terminom (prednostnim, sorodnim itd.) in datum potrditve.

Struktura geselskih člankov v Angleško-slovenskem vojaškem terminološkem slovarju je podobna Natovemu glosarju:

acoustic mine /AAP6/ – akustična mina; Mina z akustičnim krogom, ki se odziva na akustično polje ladje ali minoiskalca. Glej tudi mine.

Angleški iztočnici sledijo navedba vira v poševnicah, prevod v slovenščino in prevedena definicija pojma. Novi termini, definicije in popravki, ki se vsako leto sprejemajo na Natovih konferencah, se zbirajo in prevajajo na Šoli za tuje jezike v Slovenski vojski.

Kljub temu da zajema slovar vsa področja vojaškega delovanja, pa ne more zadostiti vsem jezikovnim potrebam, predvsem ne dejstvu, da strokovni izrazi s sočasnim tehnološkim razvojem nenehno nastajajo. Za razvoj strokovnega znanja in hkratno sprotno usklajevanje

⁴ <http://www.nato.int/docu/stanag/aap006/aap6.htm>

terminov nastajata že težko pričakovana razlagalni in štirijezični slovar⁵, na Ministrstvu za obrambo pa so se že začele uresničevati nekatere terminološke rešitve.

4.2 Komisija za standardizacijo terminologije

V Natu je skrb za jezikovno enotnost dobro načrtovana. Terminološka načela so utemeljena z Natovim terminološkim standardizacijskim programom, ki temelji na terminoloških in terminografskih načelih organizacije ISO in je odgovoren za tvorjenje in sprejemanje predlogov glede terminov, definicij in kratic. O temeljnih terminoloških in terminografskih načinih ter postopkih odloča Natova vojaška komisija za standardizacijo terminologije, ki je bila ustanovljena leta 1954.⁶ Dvakrat na leto organizira terminološki konferenci, na katerih se sprejemajo ali zavračajo predlogi vseh članic. Dodajanje in sprejemanje novih terminov ter definicij potekata po ustaljenem postopku. Vsaka država članica lahko predlaga nove termine, njihove definicije ali druge popravke, ki jih pošlje predsedniku vojaške komisije za terminološke konference. Ta predloge najprej preveri in, če niso skladni s temeljnimi zahtevami za vključitev v AAP-6⁷, jih zavrne z obrazložitvami. Če pa so predlogi ustrezni, se uskladijo angleški prevodi s francoskimi, vnesejo se v Natovo terminološko podatkovno zbirko (angl. NATO Terminology Database – NTDB) z oznako, da še niso potrjeni. Predlogi so poslani vsem predstavnikom Natovih držav, ki jih najprej preučijo, na razpravi na terminološki konferenci pa izglasujejo, ali bo predlog sprejet.

Podobna komisija za usklajevanje terminologije je bila leta 2007 ustanovljena tudi na Ministrstvu za obrambo. Člani so jezikoslovci in vojaški področni strokovnjaki. S komisijo smo, kot je zapisano že v njenem sklepu o imenovanju, pridobili program standardizacije terminologije (kako tvoriti, sprejemati in zavračati zbrane predloge), pravilnik o sodelovanju z Natovimi standardizacijskimi organi za terminologijo, usklajena gradiva za nacionalne predstavnike v Natovih standardizacijskih organih za terminologijo, okrepili sodelovanje z vladno službo za prevajanje, tolmačenje in lektoriranje in drugimi zunanjimi strokovnimi sodelavci ter začeli razvijati glosarje standardizirane terminologije.

⁵ Razlagalni vojaški slovar nastaja na Terminološki sekciji Inštituta Frana Ramovša na SAZU od leta 2006 v okviru CRP – Ciljnega razvojnega programa Znanje za mir (2006–2010), štirijezični slovar pa na Fakulteti za družbene vede, in sicer na Centru za družbenoterminološke in publicistično dejavnost, od leta 2003.

⁶ Že leta 1970 je komisija npr. uveljavila Natov standardizacijski dogovor STANAG 3680, katerega cilj je bil standardizirati in poenotiti strokovno izrazje (v obeh Natovih uradnih jezikih) z vsemi članicami in ga zbrati v dokumentu AAP-6 ter periodično dodajati spremembe in novosti, sprejete na Natovih konferencah.

⁷ Pomembnejši terminološki in terminografski napotki so nazorno opisani v delu *Guidance for the Development and Publication of NATO Terminology*, 2005.

Nosilno telo, ki bo urejalo področje vojaške terminologije, že obstaja, hkrati pa jezikoslovci na ministrstvu razvijamo nekatere terminološke in terminografske rešitve ter predloge in si prizadevamo, da bi čim hitreje in kakovostno zapolnili terminološke vrzeli.

4.3 Terminološke in terminografske rešitve

Z največ težavami se srečujejo prevajalci in pisci strokovne literature ter lektorji. Angleško-slovenski vojaški terminološki slovar (2006) ter drugi splošni dvojezični slovarji ne obsegajo vseh terminov, še posebej ne ožje strokovnih. Temeljna slovarja, razlagalni in štirijezični, bosta rešila veliko težav, vendar zaradi neprestanega nastajanja novih izrazov ne moreta zadostiti vsem jezikovnim potrebam. Samo z zahtevo, da naj vsi upoštevajo in preverjajo termine v obstoječih slovarjih, enotnosti strokovnega jezika v slovenskih besedilih ne moremo doseči. Zato smo prevajalci in terminologi začeli zbirati prevedene izraze, jih jezikovno obdelovati ter vnašati v vzpostavljeno terminološko bazo v Excelu, hkrati pa razmišljati, kako jo predstaviti širši množici uporabnikov. Pri tem smo upoštevali dejstvo, da je normiranje terminologije v obliki klasičnih, tiskanih terminoloških zbirk za sodobni čas vse manj smiselna dejavnost (Š. Vintar2008: 27). Ena izmed najustreznejših rešitev je bilo izvažanje zbrane in potrjene terminologije v Evroterm. Tako je dosegljiva vsem, ki za ministrstvo pogodbeno prevajajo, ter vsem drugim, ki jo pri svojem delu uporabljajo.

K večji prepoznavnosti je pripomogla tudi objava spletne strani Vojaška terminologija na internih spletnih straneh Ministrstva za obrambo. V podpoglavju Slovarji in terminološke zbirke so zbrani vsi vojaški terminološki slovarji, ki jih je mogoče objaviti, v podpoglavje Razprave, članki in konference dodajamo jezikoslovne objave s področja terminologije, zapisnike s pomembnejših sestankov in vse druge jezikoslovne novosti, povezane z vojaško terminologijo. V podpoglavju Komisija za standardizacijo so opisani vloga, načini delovanja in struktura komisije, v Vojaški izrazi pa vnašamo nove in potrjene termine, ki se pozneje objavijo tudi v Evrotermu.

5 Sklep

Terminologija kot veda se posveča izrazom strokovnih jezikov, v katerih termine išče, določa, ureja in standardizira. Z razvijanjem terminološke dejavnosti in z njenim uvajanjem v prakso se lahko izognemo mogočim sporazumevalnim prazninam. Vsako strokovno področje naj bi imelo svoj nabor standardizirane in usklajene terminologije, ki je zbrana in ustrezno predstavljena v terminološkem slovarju, tezavru, bazi podatkov itd. Bistveno je zavedanje,

kako pomemben je razvoj slovenskega vojaškega strokovnega jezika. Vendar skrb zanj ne pomeni zaletavega prevzemanja in uveljavljanja angleških izrazov (predvsem kratic) ali individualnih odločitev. Kot ugotavlja Marjeta Humar v prispevku za simpozij *Terminologija v času globalizacije – Stanje in vloga slovenske terminologije in terminografije* (17–31), je ena temeljnih lastnosti nastajanja terminologije ta, da mora biti plod dogovora med strokovnjaki. Dober terminološki slovar naj bi bil delo skupine, sestavljene iz strokovnjakov določene stroke in jezikoslovcev. S pridobitvijo dveh temeljnih in sodobnih vojaških slovarjev (razlagalnega ter štirijezičnega), sodelovanjem vojaških strokovnjakov z jezikoslovci, rednim zasedanjem komisije za standardizacijo bomo stopili v korak z razvojem sodobnih zahtev terminološke prakse.

Viri

- AAP-6, 2008: *NATO Glossary of Terms and Definitions*. NATO Allied publication.
- Avramović, Dušan, ur., 1982: *Uporedni rečnik vojnih pojmov; srpskohrvatski, makedonski, slovenački, albanski, mađarski*. Beograd: Vojnoizdavački zavod.
- Brinc, D., T. Derman Zadavec, T. Hafner in B. Furlan, 2003: *Angleško-slovenski vojaški terminološki slovar*. Ljubljana: 1. brigada Slovenske vojske.
- Furlan, Branimir in Mahnič, Marjan, 1996: *Začasni angleško-slovenski vojaški priročni slovar*. Ljubljana: Uprava za razvoj MO RS.
- Furlan, Branimir in Mahnič, Marjan, 1999: *Slovensko-angleški vojaški priročni slovar*. Ljubljana: Uprava za logistiko MO RS.
- Gjurin, Velemir, 2001: *Ocena gradiva za predelano in dopolnjeno izdajo vojaškega slovarja* (neobjavljeno gradivo MO RS).
- Korošec, Tomo idr., ur., 2002: *Vojaški slovar, Predelana in dopolnjena izdaja*. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo.
- Nato glossary of terms and definitions (english and french). Dostopno na: <http://www.nato.int/docu/stanag/aap006/aap6.htm> [7. 7. 2008]
- Nežmah, Bernard, 2002: *Novi Vojaški slovar*. Dostopno na: <http://www.mladina.si/tednik/200234/clanek/slovar> [6. 8. 2008]
- Wikipedia. Dostopno na: <http://en.wikipedia.org/wiki/STANAG> [12. 8. 2008]
- Wikipedia. Dostopno na: <http://sl.wikipedia.org/wiki/Srbohrvaščina> [10. 7. 2008]

Literatura

- Bokal, Ljudmila, 2004: Znamenja angleščine kot globalnega jezika v slovenščini, še posebej s stališča terminologije. *Terminologija v času globalizacije*. 45–55.
- Felber, Helmut, 1984: *Terminology manual*. Paris: Unesco and Infoterm.
- Gjurin, Velemir, 1991: *Slovenščina zdaj*. Ljubljana: Art agencija.
- Guidance for the Development and Publication of NATO Terminology, 2006 (draft).
- Humar, Marjeta, 2004: Stanje in vloga slovenske terminologije in terminografije. *Terminologija v času globalizacije*. 17–31.
- Korošec, Tomo, 1998: *Slovenski vojaški jezik*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Legan Ravnikar, Andreja, 1997: Pomenske lastnosti upravno-politične in vojaške terminologije v Vodnikovih Lublanskih novicah. *Slavistična revija* 3–4. 486.
- Smolej, Viktor, 1971: *Zgodovina slovenskega slovstva*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Švajncer, Janez J., 1992: *Vojna in vojaška zgodovina Slovencev*. Ljubljana: Prešernova družba.
- Vintar, Špela, 1999: Računalniško podprto iskanje terminologije v slovensko-angleškem vzporednem korpusu. *Uporabno jezikoslovje* 7–8. 156–169.
- Vintar, Špela, 2008: *Terminologija. Terminološka veda in računalniško podprta terminografija*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, Oddelek za prevajalstvo.